

Vanesa Matajč
Koga bo pičil škorpion?

Franjo Frančič: ŠKORPIJONOVA BALADA
ČZP Enotnost, Ljubljana 1994

Od *Egotripa* (1984) do danes je Frančič izdelal že obsežen opus proznih zbirk in romanov (*Domovina, bleda mati; Ne; Jeb; Milostni strel; Orgija; Rosa; Istra, gea mea; Sovraštvo; Škorpionova balada*). Ta niz ohranja svoje tematske in motivne, pa tudi slogovne konstante, vendar se zlasti v primerjavi s prvimi deli zadnja nekoliko spreminjajo ali, ker je sprememba premočna beseda, nastopajo manj radikalno.

Tematika Frančičeve proze je torej tudi v *Škorpionovi baladi* avtorsko prepoznavna, saj je njen "junak" še vedno implicitno ali eksplicitno determiniran s socialnim delikventstvom. V prvih Frančičevih tekstih je bil razvidnejše avtobiografsko izdelan, predvsem pa je nastopal iz brez-kompromisno uporniške drže. Ta revolta proti zunanjemu svetu oziroma Družbi z njenimi represivnimi institucijami se je v *Škorpionovi baladi* nekoliko "zmehčala"; izgubila je napadalno-provokativni značaj ter postala umirjena, nekako implicitna. Zdi se celo, da je frančičevski "junak" v *Škorpionovi baladi* zdrsnil v odkrito resignacijo, čeprav jo na način samoprevare za bežne trenutke prekinjajo sunki samouničujočih "akcij".

Skladno z odkritejšo resignacijo se nekoliko "zmehča" tudi status samouničujoče akcije, ki je v Frančičevi prozi pretežno izenačena s spolnim aktom. Ta je v *Škorpionovi baladi* dobil tisto vlogo, ki smo jo pod krinko seksualne brutalnosti in vulgarnosti v Frančičevih bolj zgodnjih tekstih sicer slutili, ni pa bila tako očitna: kakor že v *Sovraštvu* (1993) spolnost zdaj eksplicitno nastopi ne kot sredstvo užitka ali sadomazohizma, temveč kot

sredstvo varnosti, saj zbuja upanje na pristno človeško bližino oziroma na ospravo frančičevske absolutne samote subjekta. Spolni akt v *Škorpionovi baladi* tako osrednjemu liku moškega kot njegovim ženskam slika iluzorno možnost samoosmišljenja z nečim presežnim, "drugim" oziroma ljubeznijo. Na tej točki se Frančičev novi tekst prav nič ne razlikuje od prejšnjega *Sovraštva*, saj se upanje v obeh besedilih sprevrže v resignacijo, tako da je edina razlika med njima formalno-kompozicijske narave: pri *Sovraštvu* se ena zgodba razplete v en resignativen sklep, medtem ko *Škorpionova balada* z dvaindvajsetimi zelo kratkimi zgodbami preigra dvaindvajset "baladnih" variacij in jih povzame v nekako epiloški triindvajseti zgodbi, ki ni več zgodba, temveč ekspresivna skica ali fragment.

Teh dvaindvajset kratkih zgodb torej zajema po en "junakov" seksualni doživljaj z žensko, s katero ga družijo neprilagojenost družbenim normam, pogosto tudi mladostna travmatična izkušnja, bivanje v poslopih družbene prevzgoje in s tem povezana "šifrirana govorica iz zavoda"; socialna marginalnost pač, ki nam je dobro znana že iz prejšnjih Frančičevih tekstov. Zgodbe upodabljajo že izdelanega moškega "junaka" v različnih življenjskih obdobjih, od pubertete do začetka staranja. Ta vnaprejšnja izdelanost osebe ne dopušča osebostnega razvoja, značilnega za tradicionalni roman, tako da je s tega vidika avtorski žanrski podnaslov *Škorpionove balade* malce vprašljiv, čeprav bi ob tezi, da gre za zbirko zgodb, morali seveda priznati, da jih zadnji, epiloški fragment še bolj kakor neimenovani (in zato le domnevno isti) "junak" poveže v kohezivno enoto. Najverjetneje bi se *Škorpionovi baladi* prilegla tista različica žanra, ki jo je na primer ob prav tako problematičnem romanu *Jeb* formuliral Tomo Virk v *Postmoderni in "mladi slovenski prozi"* (1991), namreč da "gre vendarle za en sam subjekt, ki je multiplicirano središče svojih 'ekspozitur'" (19). Na ta način Frančič dvaindvajsetkrat preigra temo resignacije.

Zdi se, da resignativno subjektovo držo simbolično povzema sam naslov teksta, ki ga pojasnjuje epiloški fragment: junakova pot je izenačena s škorpionovo balado, pri čemer že tradicionalno semantično polje izbrane zoomorfne metafore učinkovito označuje tematske sestavine teksta: črno bitje najprej ogroža Družbo in ta se v paniki pred njegovimi strupnicami odziva s poskusi socialne predelave v zaporih ali "zavodih za krpanje duš". Družbeno neprilagojena oseba se po teh uničujočih obravnavah še bolj umika v skrivališča socialne margine; tam ima dve možnosti: neposredno uporniško udariti po družbi "normalnih" (normiranih) ali pa introvertirano

"zastrupljati" samega sebe. Tudi to "samozastrupljevanje" odpira dve možnosti: na eni strani se izteka v nesporno samouničevanje (tudi liki obravnavanega Frančičevega teksta so, kot običajno, zapiti, zadrogirani, prostituirani), po drugi strani pa ponuja bolj prefinjeno in dvoumno, čeprav nič manj samouničujočo – seksualno akcijo. Ta, kot rečeno v začetku, nakaže možnost zblizanja, ljubezni, ukinitve samote, vendar že v prvih trenutkih po orgazmu v "junaka" zareže streznitev, "jutro ostrih robov", konec iluzije. Ta zgodba se vztrajno ponavlja, stopnjuje zavest o nezmožnosti ukinitve samote; bolj ko se zgodba ponavlja in stopnjuje to zavest, bolj je seksualna akcija v psihičnem smislu tudi samouničevalno dejanje, saj že vnaprej odvzema (edino tehtno?) upanje. Črna žival v *Škorpionovi baladi* torej zastruplja predvsem samo sebe.

Čeprav junaku omogočajo identiteto pravzaprav le seksualne akcije, se zaradi absurdnosti tovrstne akcije tudi identiteta izkaže za fiktivno: "Kdo je bil ta človek? vpraša v temo, kdo so bile te ženske? / Svinčeni dež brez spomina. / Samo stokanje, kot grude zemlje, ki udarijo ob les." (Epiloška, naslovna "zgodba"; 94)

Tretjeosebna pripoved, ki je avtorju najbrž soomogočila potrebno distanco, učinkovito prepleta poetičnost in verizem na vsebinski in slogovni ravni. Seveda se Frančič tudi tokrat ne odreče leksikalnemu korpusu vulgarizmov, vendar je njihova uporaba glede na socialni kontekst nastopajočih oseb povsem upravičena. Sicer pa velik odstotek tovrstnih besed in prizorov, ki bi jih določeno slovensko bralstvo odklonilo kot vulgarne, ne učinkuje šokantno in provokativno (na način Millerja ali Bukowskega ipd.), kar bi morda lahko brali kot implicitno kritiko Družbe na nivoju sloga. Celota učinkuje iz razpoloženja resignacije, zgolj sugerirane pretresljivosti, ki jo omogoča tudi poetičnost z metaforiko opredelih kratkih stavkov. Prav kombinacija poetičnosti in verizma je odlika *Škorpionove balade*, vendar jo na vsebinski ravni kljub drobnim omenjenim spremembam spremlja občutek *déjà-vu*.